

НАЈБОЉА ПРАКСА ЗА УСПОСТАВЉАЊЕ СИСТЕМА ПРАВА ЈАВНОГ ПОЗАЈМЉИВАЊА КОЈА ПОДРЖАВА АУТОРЕ И БИБЛИОТЕКЕ И ПРУЖА ПИСМЕНОСТ И УЧЕЊЕ (АНЕКС ИФЛИНОГ СТАВА ИЗ 2016. ГОДИНЕ О ПРАВУ ЈАВНОГ ПОЗАЈМЉИВАЊА)¹

УДК: 021.89:347.78
02:061.2(100)(06)

Постојећа Ифлина Изјава о праву јавног позајмљивања, која је допуњена 2016, износи став Ифлине политике о праву јавног позајмљивања. Ове најбоље праксе не нарушавају постојећу Ифлину Изјаву и представљају њен анекс.

Као што је наглашено у Изјави, Ифла не фаворизује принципе „права позајмљивања“ који могу да угрозе слободан приступ услугама јавно доступних библиотека, што представља основно људско право грађана. Ни у ком случају не би требало да доведу до смањивања буџета библиотека. Штавише, такође не постоје међународни инструменти, споразуми или уговори који захтевају шеме права јавног позајмљивања.

Библиотеке ипак поздрављају пружање подршке различитим, локалним гласовима и стварање нових дела, а добро вођени програми донација које финансира влада за ауторе и издаваче могу бити циљан и ефикасан начин за подстицање локалног стваралаштва и објављивања. Такве програме треба истражити и успоставити пре него уводити нове шеме права јавног позајмљивања.

Ипак, за оне владе које одлуче да успоставе шему права јавног позајмљивања овај документ утврђује најбоље праксе о томе како право јавног позајмљивања (Public Landing Right – PLR)¹ може најбоље да функционише за библиотеке и ауторе.

Прелиминарно, док ефикасни ПЈП системи могу пружити добродошлу подршку и признање за рад писаца, Ифла се не слаже да такви режими треба да буду успостављени путем законодавства о ауторским правима.

Укључивање ПЈП-а у ауторска права имплицира да је позајмљивање активност која захтева дозволу и финансијску надокнаду. Ово може да доведе до ограничења слободног приступа грађана образовању, култури, информацијама и идејама кроз јавно доступне библиотеке. Као што је истакнуто у Изјави из 2016. године, Ифла подржава слободу приступа информацијама и наставиће да се одупире свим околностима које би могле да ометају овај приступ.

ОБИМ И УПРАВЉАЊЕ

- ПЈП треба да функционише као допунска подршка јавних политика за ствараоце и културно наслеђе, одвојена и додатна подршка јавним библиотекама.
- ПЈП не би требало да доведе до било каквих ограничења у позајмљивању од стране библиотека.
- ПЈП не може бити замена за правичне и избалансиране уговоре као средство подршке раду писаца. Одговорност за гарантовање правичних надокнада ауторима треба да преузму издавачи, дистрибутери и други који управљају правима ствараоца.
- ПЈП не би требало да се примењује на академске, научне или владине библиотеке, где збирке нису доступне општој популацији.
- Имајући у виду фундаментални значај образовања и његове конзументе, школске библиотеке не би требало да буду обухваћене ПЈП-ом.
- Требало би да се успостави национални саветодавни одбор заинтересованих учесника за ПЈП који би требало да успостави и управља ПЈП системом састављеним од аутора, представника носилаца права и библиотекара.

¹ Public Landing Right – PLR – Право јавног позајмљивања; у даљем тексту ПЈП. (Прим. прев.)

ФИНАНСИРАЊЕ

- Финансирање ПЈП-а морају непосредно да обезбеде националне или регионалне владе. Ово треба да буде додатно (тј. да не смањује) постојеће финансирање стваралаца и да не буде повезано с финансирањем образовних институција и библиотека.
- ПЈП мора да се адекватно финансира, узимајући у обзир обим економије, величину библиотечког и издавачког сектора и државно финансирање сектора библиотека, образовања, креативног и издавачког.

ПОДОБНОСТ

- Аутори треба да буду примарни примаоци плаћања на основу ПЈП-а. Илустраторе, фотографе, визуелне уметнике, преводиоце и уреднике који су значајно допринели садржају дела треба узети у обзир тамо где су средства доступна.
- Подобност за ПЈП је на одговарајући начин ограничена на ауторе и сараднике који су грађани или резиденти државе као подршка националној култури и језичкој разноликости. Ово је посебно важно у земљама у којима фондовима јавно доступних библиотека доминирају страни аутори. Имајући у виду средства јавне политике, потребно је да се води рачуна о стварању ПЈП система који подстичу стварање локалног садржаја и подржавају локалне језике.

ОБРАЧУН ПЛАЋАЊА

- Основу за обрачун плаћања ПЈП-а треба да представљају примерци штампаних књига које су библиотеке ставиле на располагање за позајмљивање. ПЈП не треба узети у обзир за коришћење референтних дела у библиотекама.
- Код обрачуна плаћања треба усвојити најефикаснији приступ, узимајући у обзир трошкове администрације. Бројање по инвентарним књигама има предност у односу на праћење појединачних годишњих позајмица због сложености праћења података о позајмици и потенцијалних ризика по приватност корисника који врше позајмљивање.
- Додатни формати као што су аудио-књиге и е-књиге се могу узети у обзир. Дигитални садржај који библиотеке лиценцирају за ограничен број употреба не би требало да буде квалификован за ПЈП

плаћање јер библиотека засебно, за свако коришћење, добављачу врши надокнаду.

ИЗВЕШТАВАЊЕ

- Власти задужене за вођење ПЈП шема треба да се придржавају највиших стандарда управљања и ефикасног рада.
- ПЈП системи морају да захтевају транспарентно годишње извештавање јавности од стране владе и организације задужене за управљање системом. ПЈП системи морају да обезбеде да се максимални проценат расподељених средстава исплати квалификованим ауторима. Транспарентност ће такође изградити поверење и омогућити ауторима и библиотекама да имају активну улогу у надгледању система.

Превела Тања Тасић